Артем Дегтярьов

здобувач ступеня Phd

Національний університет «Чернігівська політехніка»

м. Чернігів, Україна

e-mail: artemdeg@online.ua

<https://orcid.org/0000-0003-2665-2544>

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ НА ЗАСАДАХ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Анотація. Стаття розглядає ключові моменти застосування стратегічного управління в управлінні інноваційно-інвестиційним розвитком підприємств малого бізнесу в контексті державного регулювання. Метою статті є розробка теоретичних положень, спрямованих на розвиток стратегічних засад державного регулювання інноваційно-інвестиційного розвитку малого підприємництва як інструменту здійснення соціально-економічної політики.

Наголошено на впливі функціонування інституту малого підприємництва та рівня його інноваційно-інвестиційної активності на соціально-економічний розвиток країни. На основі узагальнення напрацювань провідних вчених зазначено, що державна підтримка інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання малого бізнесу є вкрай важливою для розвитку регіонів та територіальних громад. Окреслено перелік проблем об'єктивного та суб'єктивного характеру розвитку малого бізнесу на сучасному етапі. Обґрунтовано, що за сучасних умов розвитку економіки актуальною є потреба в розробці довгострокової політики держави на основі підтримки інноваційно-інвестиційної складової діяльності малого підприємництва. Зазначено, що стратегічна підтримка інноваційно-інвестиційної активності малого підприємництва, реалізація є можливою за умови розробки відповідної системи стратегічного управління. Окреслено основні цілі функціонування зазначеної системи. Визначено, що система стратегічного управління розвитком малого бізнесу передбачає реалізацію стратегічних заходів на національному, регіональному та муніципальному рівнях, на кожному з яких визначається перелік економічних та адміністративних інструментів, що сприятимуть ефективності державного регулювання в сфері малого бізнесу. Розроблено основні вимоги щодо функціонування системи стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємств малого бізнесу, відповідність яким дозволить підвищити її результативність в умовах зміни факторів оточуючого середовища. Визначено перелік завдань, що мають бути реалізовані в процесі функціонування системи стратегічного управління. Встановлено, що процес стратегічного управління інноваційно-інвестиційним

розвитком буде результативним за умови моніторингу програмних заходів підтримки малого бізнесу органами публічної влади та формування дієвої системи зворотного зв'язку між бізнесом та владою на всіх рівнях.

Ключові слова: державне регулювання, малий бізнес, стратегічне управління, інновації, інвестиції.

Artem Degtiarov

Candidate of Phd

National university "Chernigiv polytechnics"

Chernigiv, Ukraine

e-mail: artemdeg@online.ua

<https://orcid.org/0000-0003-2665-2544>

STATE REGULATION OF INNOVATION AND INVESTMENT DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS ON THE STRATEGIC MANAGEMENT BASIS

Abstract. The article considers the key points of application of strategic management in the management of innovation and investment development of small businesses in the context of state regulation. The purpose of the article is to develop theoretical provisions at developing of strategic principles of innovation and investment development of small business as a tool for implementing socio-economic policy.

The influence of the functioning of small business institute and its innovation and investment activity on the socio-economic development of the has been justified. According to the generalization of leading scientists researches, it has been noted that the state support of innovation and investment activities of small businesses is extremely important for the development of regions and local communities. The list of problems of objective and subjective nature of small business development at the present stage has been outlined. It has been substantiated the need to develop a long-term policy of the state based on the strategic supporting of innovation and investment component of small business. It has been noted that the strategic supporting of innovation and investment activity of small business is possible provided the development of an appropriate system of strategic management. The main goals of this system has been outlined. It has been determined that the system of strategic management of small business development involves the implementation of strategic measures at the national, regional and municipal levels, each of which determines the list of economic and administrative instruments that will contribute to the effectiveness of state regulation of small business. The basic requirements for the functioning of the system of strategic management of innovation and investment development of small businesses have been developed. The conformity to these criterias will increase the effectiveness of strategic management. The list of tasks to be implemented in the process of functioning of the strategic management system

has been determined. It has been established that the process of strategic management of innovation and investment development will be effective on the monitoring basis. It would establish the program measures for support of small business by public authorities and the formation of an effective feedback system between business and government at all levels.

Keywords: state regulation, small business, strategic management, innovations, investments.

Постановка проблеми. Реформи в сфері економіки та державного управління в Україні призвели до становлення підприємництва як дієвого інституту національної економічної системи. Поступове формування нормативно-правової бази та засад державного регулювання сприяли активізації діяльності малих та середніх форм бізнесу, перш за все в таких сферах, як торгівля, послуги, сільське господарство та будівництво. Розвиток малого підприємництва має значний вплив для соціально-економічного розвитку країни, оскільки зазначений сектор впливає на структуру економіки, конкурентоспроможність товарів та послуг на внутрішньому та зовнішньому ринках, стан зайнятості населення. В свою чергу інноваційно-інвестиційний розвиток малого бізнесу є важливим як для економіки всієї країни, так і окремого регіону, оскільки специфікою малого підприємництва є те, що суб'єкти господарювання мають виражену регіональну орієнтацію, тобто формують напрямки своєї діяльності на основі тенденцій місцевого попиту, структури регіональної економіки, наявності природних ресурсів.

Як показують дослідження вчених [1-5], інноваційний потенціал малого бізнесу у вітчизняній національній економіці реалізується недостатньо, хоча має переваги із великими підприємствами у розв'язанні соціально-економічних проблем розвитку галузей економіки. Малий бізнес не здатний розвиватися без державної підтримки. У період інноваційної економіки необхідною умовою ефективного поступального розвитку країни є виважена державна політика, яка має сформовані мету, завдання, варіанти адаптивних інструментів та механізмів. Отже, однією з найважливіших функцій держави є формування механізмів державного регулювання підприємницької діяльності, які ґрунтуються на стратегічному підході.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічні основи сутності підприємництва закладені в працях таких зарубіжних економістів, як П. Алмейда, Дж. Болтон, М. Вебер, А. Маршалл, А. Сміт, І. Тюнен, І. Шумпетер та інші. Як правило, ці роботи переважно присвячені визначенню сутності, джерел розвитку та розгляду організаційно-економічної складової діяльності малого бізнесу. Вітчизняні дослідники почали приділяти увагу проблематиці розвитку малого і середнього бізнесу та важливості його підтримки з боку держави наприкінці 80-початку 90 х років XX століття, що підтверджують роботи З. Варналія, М. Войнаренка, О. Горбачевської, А. Бутенко та ін. Однак, незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених вивченню малого підприємництва та заходів щодо державного

регулювання його інноваційно-інвестиційної діяльності, зберігається недостатня вивченість даної проблеми. Таким чином, дослідження стратегічних засад державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу є актуальним як в науковому плані, так і з практичної точки зору.

Метою статті є розробка теоретичних положень, спрямованих на розвиток стратегічних засад державного регулювання інноваційно-інвестиційного розвитку малого підприємництва як інструменту здійснення соціально-економічної політики.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна модернізація матеріально-технічної бази виробництва, спроможність запропонувати споживачеві товари та послуги нового типу стали основним засобом сучасної конкурентної боротьби, а інноваційний розвиток малих підприємств розглядається як шлях подолання економічної кризи. Як зауважує в своїх дослідженнях І. Шумпетер, важливим фактором формування підприємництва є його здатність створювати та розповсюджувати інновації [6]. Особливо це є актуальним для малих підприємств, частина з яких на сьогоднішній день сформували спеціалізований сегмент інноваційного бізнесу, що представлений фірмами, орієнтованими на розвиток високих технологій, а також венчурними фірмами, діяльність яких пов'язана із впровадженням високоризикових інноваційних проєктів. Як доводять сучасні дослідження, витрачаючи лише від 2 до 5% загального обсягу коштів, спрямовані на наукові дослідження і розробки, малий бізнес і в США, і в Західній Європі є джерелом до 50% нововведень [7]. Інновації як результат інноваційної діяльності, з одного боку, мають бути зорієнтовані на повніше задоволення потреб споживачів, а з іншого — на отримання конкретного економічного ефекту [8]. Отже, виникає потреба в розробці довгострокової політики для досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку суспільства на основі підтримки інноваційно-інвестиційної складової діяльності малого підприємництва. В зв'язку з цим держава має впроваджувати правові, фінансові та організаційні заходи із стимулювання стратегічної підтримки інноваційно-інвестиційної активності малого підприємництва, реалізація яких стає можливою за умови розробки відповідної системи стратегічного управління.

Як показує аналіз напрацювань вітчизняних дослідників розвитку малого бізнесу [4;5], сучасні реалії характеризуються наступними проблемами, які ми пропонуємо класифікувати наступним чином:

- проблеми об'єктивного характеру (обмеженість власних фінансових ресурсів, недосконалість нормативно-правової бази, відсутність ефективного діалогу між публічною владою та представниками малого бізнесу; складність у впровадженні інноваційних процесів у виробничій діяльності та управлінні);

- проблеми суб'єктивного характеру (дисонанс у напрямках державної підтримки малого бізнесу у зв'язку із змінами в державній політиці; асиметричність інформації для малого та крупного бізнесу; недостатній рівень професіоналізму та компетентності управлінців-підприємців).

Вищеназвані фактори прямим чином впливають на формування та подальше використання інноваційного потенціалу суб'єктів господарювання малого бізнесу, створюють підґрунтя для негативної оцінки інвестиційної привабливості.

Проблеми недостатньої активізації інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств малого бізнесу обумовлені недосконалістю наявних механізмів державного регулювання інноваційного розвитку та сприйнятливості до нововведень. Вирішенню поставленої проблеми має сприяти застосування концепції стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємств малого бізнесу. Саме стратегічне управління здатне забезпечити реалізацію основних напрямів державної політики в сфері інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу, оскільки сприятиме встановленню та подальшому розвитку координації зв'язків та відносин між учасниками процесу, а також узгодженню інтересів та цілей суб'єктів господарювання та держави.

Реалізації стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком малого бізнесу сприятиме формування відповідної системи управління, яка здатна забезпечити досягнення наступних цілей:

1) економічної – активізація виробничої та збутової діяльності підприємств малого бізнесу на основі реалізації продуктових, технологічних та організаційних інновацій;

2) фінансової - отримання доступу до фінансових ресурсів, набуття можливостей реалізації інноваційних проєктів; поєднання очікуваного рівня прибутковості інвестицій в інноваційну діяльність та можливих ризиків, які можуть гальмувати діяльність підприємства в майбутньому;

3) ринкової – підсилення ринкової позиції малих підприємств,

3) соціальної – підвищення рівня зайнятості та якості життя населення сільських територій.

Система стратегічного управління розвитком малого бізнесу передбачає реалізацію стратегічних заходів на 3 рівнях:

- національному;
- регіональному;
- муніципальному.

На кожному із зазначених рівнів визначається перелік економічних та адміністративних інструментів, що сприятимуть ефективності публічної політики в сфері підтримки малого бізнесу. При цьому матиме місце адресна підтримка стратегічно важливих суб'єктів господарювання малого бізнесу. Важливим за цих умов є визначення обсягів та джерел фінансової підтримки, а також критеріїв результативності діяльності органів влади кожного рівня, що відповідальні за прийняття рішень та їхню подальшу реалізацію. В зазначеному контексті має бути враховано, що система стратегічного управління регіонального та муніципального рівня є відкритим формуванням, що інтегровано в єдиний національний економічний простір. З іншого боку, процеси децентралізації публічного управління, що відбуваються наразі в

Україні, створюють умови для автономності зазначеної системи. Це дає змогу забезпечувати цілеспрямований вплив на процеси інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу як самостійного ринкового інституту.

Формування системи стратегічного управління та подальша реалізація державної політики в сфері підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств малого бізнесу можуть бути здійснені лише за умов достатності ресурсів, перш за все фінансових, тобто стратегічні рішення на всіх рівнях державного та публічного управління мають прийматись в узгодженні з наявним інноваційно-інвестиційним потенціалом підприємств малого бізнесу окремого регіону чи територіальної громади.

Функціонування зазначеної системи стратегічного управління має здійснюватися на основі наступних вимог (таблиця 1).

Таблиця 1

Вимоги щодо функціонування системи стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємств малого бізнесу

Вимога	Зміст вимоги
Цілісність	Стратегічне управління інноваційно-інвестиційним розвитком малого бізнесу є складовою державної економічної політики та інструментом державного регулювання розвитку економіки
Територіальність	Прийняття стратегічних управлінських рішень впливає з умов розвитку інноваційного-інвестиційного потенціалу малого бізнесу окремого регіону та території
Комплексність	Ефект та результативність функціонування системи стратегічного управління формується на основі ефективності реалізації стратегічних напрямів на регіональному та муніципальному рівнях
Узгодженість	Відповідність потреби в інноваційних розробках потенціальному обсягу інвестицій
Гнучкість	Для пристосування до можливих змін в економічному та політичному середовищі система стратегічного управління повинна мати гнучку структуру, здатну змінювати якісний і кількісний склад її елементів
Адаптивність	Передбачає проведення своєчасних оперативних трансформацій в структурі системи стратегічного управління із врахуванням викликів
Синергічність	Передбачає єдиний напрямок дій всіх складових системи стратегічного управління, внаслідок чого підвищується ефективність впроваджуваних заходів

Джерело: сформовано автором

Таким чином, відповідність системи стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком малого бізнесу зазначеним критеріям дозволить підвищити її результативність в умовах зміни факторів оточуючого середовища.

Мета системи стратегічного управління має бути реалізована шляхом виконання наступних поставлених завдань:

- збільшення потужностей сектора малого бізнесу та нарощування його інноваційно-інвестиційного потенціалу;

- створення механізму підтримки діяльності підприємств малого бізнесу на довгостроковій основі в рамках діючих інноваційних систем національного та регіонального рівнів;
- реалізація антимонопольної політики як ефективного інструменту державного регулювання конкуренції і створення умов для інвестиційних надходжень;
- кореляція пріоритетних напрямків інноваційного розвитку окремого регіону та суб'єктів господарювання малого бізнесу;
- зниження податкового навантаження на сектор малого бізнесу та реалізація напрямків державного регулювання в частині перерозподілу податкових надходжень між органами регіональної влади та місцевим самоврядуванням; таким чином відбуватиметься мотивація місцевої влади до управління малим бізнесом через податкові важелі;
- формування регіональної мережі державних та громадських організацій, що здійснюватимуть інфраструктурну підтримку активізації інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств малого бізнесу;
- створення мережі фінансових інститутів (невеликих банків, кредитних спілок) для забезпечення малих підприємств для спрощення формування підприємствами малого бізнесу стартового капіталу та реалізації ризикових інвестиційних проєктів;
- розробка механізмів взаємодії держави та малого бізнесу на засадах державно-приватного партнерства;
- спрощення механізмів управління правами інтелектуальної власності;
- державне стимулювання взаємодії великого бізнесу і малих підприємств в умовах реалізації інноваційних проєктів,

Процес стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком буде результативним за умови моніторингу програмних заходів підтримки малого бізнесу органами публічної влади та формування дієвої системи зворотного зв'язку між бізнесом та владою на всіх рівнях. Механізми державної підтримки мають використовувати інструменти та методи, перш за все, регіонального та муніципального рівнів, оскільки саме на цих рівнях зв'язок між владою та суб'єктами господарювання малого бізнесу і найбільш тісним. Проте ефективність реалізації програм цих рівнів визначається сформованим інституційним середовищем підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку: як його формальною складовою (банківською системою, нормативно-правовою базою, структурою органів державного регулювання і публічної влади), так і неформальною (системою бізнес-цінностей, розвитком соціальної відповідальності бізнесу, а також рівнем довіри суб'єктів господарювання до політики публічної влади).

Висновки. Система стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком малого бізнесу має створити умови для ефективної державної підтримки підприємництва та виступати складовою аналогічного механізму. Від результативності стратегічного управління залежить забезпечення інвестиційної активності малого бізнесу, збільшення впливу малого бізнесу на

соціально-економічний стан розвитку територій та їхню фінансову забезпеченість, зростання конкурентоспроможності підприємств та активізація їхньої зовнішньоекономічної діяльності. Однак, розробка зазначеної системи має передбачати, перш за все, формування інструментів мотивації для діючих суб'єктів господарювання.

Література:

1. Бутенко, А., Войнаренко, М., Ляшенко, В. Модернізація механізмів розвитку малого та середнього бізнесу: монографія: НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2011. – 326 с.
2. Варналій З. С. Державна регуляторна політика у сфері малого підприємництва / З. С. Варналій, І. С. Кузнєцова. – К. : Ін-т екон. прогнозування, 2002. – 104 с.
3. Горбачевська О.В. Проблема підприємництва в економічній теорії / О.В. Горбачевська, Н.Н. Рим // Науковий вісник. — 2006. — №16.1. — С. 242—249.
4. Жирко С. О. Проблеми розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/ebook/db/200712/doc/2/25>.
5. Швець Г. Сучасні тенденції малого підприємництва в Україні. URL: http://econf.at.ua/publ/konferencija_2017_10_20.
6. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку: дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / Й. Шумпетер; пер. з англ. В. Старка. — Київ: ВД "КиєвоМогилянська академія", 2011. — 242 с.
7. The World Bank. Data catalog. Available at: <http://data.worldbank.org>
8. Іжевський В.В. Економічна сутність інновацій та інноваційної діяльності підприємства / В.В. Іжевський // Науковий вісник НЛТУ України; зб. наук.тех. праць. — Львів: РВВ НЛТУ України, 2010. — Вип. 20. 3. — С. 121—127.

References:

1. Butenko, A., Voinarenko, M., & Liashenko, V. (2011) *Modernizaciya mekhanizmv rozvitku malogo ta seredn'ogo biznesu* [Modernization of mechanisms for small and medium business development]. Donetsk. (in Ukrainian).
2. Varnaliy, Z., & Kuznetsova, I. (2002) *Derzhavna regul'yatorna politika v sferi malogo pidpriemnictva* [State regulatory policy in the field of small business]. Kiiv : NAS of Ukraine (in Ukrainian).
3. Horbachevs'ka, O.V. (2006). Problemy pidpriemnytstva v ekonomichnii teorii [The problem of entrepreneurship in economic theory]. *Naukovyj visnyk*, 16, pp. 242—249. (in Ukrainian).
4. Zhyrko, S.O. (2008). Problemy rozvytku maloho ta serednoho pidpriemnytstva v Ukraini. [Problems of small and medium business development in Ukraine]. Retrieved from: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/ebook/db/200712/doc/2/25.pdf> [in Ukrainian].
5. Shvets, H.(2017). Suchasni tendentsii maloho pidpriemnytstva v Ukraini [Current trends in small and medium enterprises in Ukraine]. Retrieved from: http://econf.at.ua/publ/konferencija_2017_10_20 [in Ukrainian].
6. Shumpeter, J. (2011). *Teoriia ekonomichnoho rozvytku: doslidzhennia prybutkiv, kapitalu, kredytu, vidсотka ta ekonomichnoho tsyklu*, [Theory of economic development : research of incomes, capital, credit, percent and economic cycle]. VD "KyievoMohylians'ka akademiia", Kyiv. [in Ukrainian].
7. The World Bank. Data catalog. Retrieved from: <http://data.worldbank.org>.
8. Izhevs'kyj, V.V. (2010). Economic essence of innovations and innovative activity of enterprise. *Naukovyj visnyk NLTU*, 20.3, pp. 121—127 [in English].